

مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال دیون و تعهدات شرکت سرمایه پذیر

۱. صادق مددی: دانشجوی دکتری گروه حقوق خصوص، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

۲. حیدر حسن زاده*: استادیار گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. پست الکترونیک: heidarhassanzade@gmail.com

(نویسنده مسئول)

۳. محمد رضا پاسبان: استاد حقوق تجارت، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

یکی از مباحث بسیار مهم در خصوص روابط شرکت‌های هلدینگ با شرکت‌های سرمایه، بحث مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در خصوص شرکت‌های زیر مجموعه است. با توجه به شخصیت حقوقی مستقل سوال قابل طرح این است که آیا شرکت هلدینگ در قبال اقدامات و تکالیف شرکت‌های سرمایه پذیر خود مسئولیتی دارد؟ جواب به این سوال در نظام‌های حقوقی ممکن است متفاوت باشد؛ در این مقاله سعی شده تا با نگاه به حقوق برخی از کشورها و بررسی مواد قانونی مرتبط در حقوق ایران به این سوال پاسخ داده شود و نهایتاً پس از بررسی نتیجه گرفته شده که با وجود شخصیت حقوقی مستقل اشخاص حقوقی و با وجود اینکه در برخی از نظام‌های حقوقی و با وجود تاکید بر اصل استقلال شخصیت، شرکت هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر مسئول شناخته شده اند؛ ولی، در حقوق ایران با توجه به نبود نص صریح در آن خصوص و با توجه به تاکید بر استقلال شخصیت اشخاص حقوقی می‌تواند نظر داد که شرکت‌های هلدینگ صرفاً به میزان یک شرکت و سهام دار در قبال اقدامات شرکت سرمایه پذیر دارای مسئولیت می‌باشند.

واژگان کلیدی: شخصیت حقوقی، شرکت هلدینگ، شرکت سرمایه پذیر.

مددی، صادق، حسن زاده، حیدر، و پاسبان، محمد رضا. (۱۴۰۲). مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال دیون و تعهدات شرکت سرمایه پذیر. پژوهش‌های تطبیقی فقه، حقوق و سیاست، ۳(۳)، ۲۸-۴۰.

© ۱۴۰۲ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

در خصوص مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر در قوانین ایران مطلب خاصی به چشم نمی‌خورد؛ با این وصف، ممکن است این سوال مطرح شود که آیا یک شرکت هلدینگ در قبال اقدامات و تعهدات یک شرکت سرمایه پذیر مسئولیت دارد یا نه و اینکه در صورت مثبت بودن پاسخ میزان مسئولیت و حدود و ثغور آن تا چه اندازه می‌باشد؟

همانطوریکه اشاره شد، در حقوق تجارت ایران در این خصوص صراحت قانونی دیده نمی‌شود؛ برخی از نویسندگان با نگاهی به حقوق سایر کشورها سعی نموده اند که در این خصوص تکلیف مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت سرمایه پذیر را مشخص نمایند؛ ما نیز، در این بند با نگاهی به حقوق برخی از کشورها به تعیین تکلیف و پاسخ به سوالات فوق در حقوق ایران خواهیم پرداخت.

۱- کلیات: لازمه بررسی مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر شناخت این دو تاسیس می‌باشد که یلا به اختصار به آن اشاره می‌کنیم.

۱-۱- **تعریف شرکت هلدینگ در حقوق ایران:** عبارت هلدینگ holding یک کلمه انگلیسی برگرفته شده از لاتین است. که در لغت به معنای کنترل کننده، دارایی و رای دادگاه آمده است. عبارت شرکت هلدینگ یا همان اصطلاح انگلیسی آن (holding company) در لغت به معنای شرکت مرکزی، شرکت کنترل کننده، شرکت سرمایه گذاری آمده است (حییم، فرهنگ معاصر) همچنین از این شرکت به معنی شرکت مالک و شرکت مادر استفاده شده است (مهدوی، ۴۲: ۱۳۸۳) در اصطلاح حقوقی از شرکت هلدینگ تعاریف کما پیش مشابهی ارائه شده است. در یک تعریفی چنین آمده است:

در تعریفی، شرکت هلدینگ «سرمایه گذاری ویژه‌ای تعریف شده است که سیاست سرمایه گذاری آن بر پایه کنترل شرکت سرمایه پذیر بنا نهاده شده است» (صقری، ۱۳۹۳، ج ۱: ۲۱۴). در واقع در این شرکت ها، سرمایه‌ای موثر و تعیین کننده‌ای از شرکت سرمایه پذیر بوسیله شرکت هلدینگ تملک و از طریق آن مدیریت شرکت سرمایه پذیر بوسیله شرکت سرمایه گذار یا همان هلدینگ تحت کنترل قرار می‌گیرد. در تعریف دیگری نیز آمده است:

« شرکت هلدینگ، شرکتی است که تمامی سهام دارای، حق رای سهام عادی و انواع خاصی از سهام ممتاز شرکت دیگری را در اختیار داشته باشد که در این حالت به شرکت مملوک، شرکت فرعی و تملک شده گفته می‌شود» (صیقلی و علیخانی مهرجردی، ۱۳: ۱۳۹۱). در تعریف دیگری نیز گفته شده است:

«شرکت هلدینگ شرکتی است که با هدف کسب سود به سرمایه گذاری در شرکت‌های سرمایه پذیر در حوزه‌ای معین می‌پردازد؛ به گونه‌ای که مدیریت و کنترل آن شرکت‌ها را به دست می‌گیرد» (سلطانی، ۱۳۹۶: ۱۴۷).

در قانون بورس و اوراق بهادار مصوب سال ۱۳۸۴ بند ۲۲ ماده یک قانون مذکور در تعریف شرکت هلدینگ ضمن یکی دانستن آن با شرکت مادر مقرر داشته است:

«شرکت مادر (هلدینگ) شرکتی که با سرمایه گذاری در شرکت سرمایه پذیر جهت کسب انتفاع، آن قدر حق رای کسب می‌کند که برای کنترل عملیات شرکت، هیات مدیره را انتخاب کند و یا در انتخاب اعضای هیات مدیره موثر باشد.»

با عنایت به ویژگی‌های مذکور و با در نظر گرفتن بند ۲۲ ماده ۱ قانون اوراق بهادار و دستورالعمل حاکمیت شرکتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و فرابورس در یک تعریف نسبتاً جامع و مانع می‌توان شرکت هلدینگ را به شرح ذیل تعریف کرد:

«شرکت هلدینگ، شرکتی است که از طریق تملک و تصاحب سهام یا سهم الشرکه موثر در شرکت‌های سرمایه پذیر از طریق انتخاب اکثریت و یا حداقل یک نفر از مدیران شرکت، با تعیین خط مشی‌های اجرایی و عملیاتی شرکت و اعمال نظرات خود در تصمیم‌گیری‌های شرکت سرمایه پذیر موثر واقع و سیاست‌های کلی مدیریتی و اجرای آن را تعیین می‌کند.»
این تعریف جامع است چراکه:

اولاً: شامل تمامی شرکت‌های می‌شود که می‌تواند در محدوده‌ی تعریف شرکت هلدینگ واقع شود؛ بدون اینکه، محدودیتی از نظر میزان سرمایه و نوع شرکت داشته باشد؛ به عبارت دیگر، تعریف ارائه شده بدون توجه به دولتی و یا خصوصی بودن شرکت می‌تواند هر دو نوع این شرکت‌ها را شامل شود..

ثانیاً: نوع فعالیت شرکت‌های تابعه و وابسته در آن در نظر گرفته نشده است؛ بنابراین، شرکت‌های تابعه و وابسته می‌توانند تمامی فعالیت‌های مذکور در ماده ۲ قانون تجارت انجام دهند؛ مضاف بر آن، ممکن است شرکت فرعی سهامی عام یا خاص باشد که طبق ماده ۲ لایحه اصلاحی قانون تجارت می‌تواند موضوع عملیاتش غیر تجاری باشد.

ثالثاً: اسم و نوع شرکت‌های فرعی نیز تاثیری در تعریف فوق ندارد؛ بنابراین، شرکت سرمایه پذیر می‌تواند در قالب‌های مختلف اعلامی در ماده ۲۰ قانون تجارت تاسیس و فعالیت نماید؛ اگر چه، برخی از قالب‌های مقرر در ماده ۲۰ ق ت از قبیل شرکت‌های تضامنی و یا مختلط به دلیل احتمال ایجاد مسئولیت تضامنی برای شرکت هلدینگ با اهداف تعیین شده برای این نوع شرکت‌ها مغایر بوده؛ بنابراین، تشکیل شرکت سرمایه پذیر در این قالب‌ها، با تعریف و اهداف و فلسفه‌ی تاسیس شرکت‌های هلدینگ همخوانی ندارد.

رابعاً: با عنایت به اینکه، در حال حاضر، در قانون ما بر خلاف قانون آمریکا، تقسیم بندی بین شرکت‌های هلدینگ وجود ندارد؛ بنابراین، تعریف فوق شامل هر نوع شرکتی خواهد بود که فعالیت آن در چهارچوب تعریف شرکت هلدینگ بگنجد و در واقع، هم می‌تواند شامل شرکت‌های هلدینگ بانکی یا غیر بانکی و سایر انواع شرکت‌هایی باشد که در چهارچوب انواع شرکت‌های هلدینگ فعالیت می‌نمایند. بدیهی است که شرکت‌های مذکور علاوه بر ضوابط مربوط به تاسیس شرکت‌های هلدینگ، می‌بایستی در زمان تاسیس و فعالیت، چهارچوب مربوط به موضوع خود را رعایت نمایند؛ برای مثال، وقتی شرکتی در قالب هلدینگ بانکی تشکیل می‌شود؛ می‌بایستی ضوابط و مقررات مربوط به بانکها و شرکت‌های زیر مجموعه را اعم از آنکه در قالب قانون تصویب شده و یا آنهایی که بوسیله بانک مرکزی در قالب آیین نامه‌ها و بخشنامه ابلاغ می‌شود؛ رعایت نمایند. یا، برای مثال، شرکت‌های هلدینگ که در خصوص موضوعات مربوط به بیمه فعالیت می‌نمایند؛ می‌بایستی علاوه بر رعایت اصول حاکم بر تشکیل و فعالیت شرکت‌های هلدینگ بر اساس قوانین تجاری و ضوابط سازمان بورس، نسبت به رعایت ضوابط و مقررات حاکم بر بیمه و همچنین سیاست‌های اعلامی بیمه مرکزی اقدام رعایت نمایند.

خامساً: با عنایت به اینکه هم در حقوق ایران و هم در حقوق سایر کشورها، شرکت‌های سرمایه پذیر شامل شرکت‌های تابعه و وابسته می‌باشد که در قوانین دارای تعاریف متفاوت و متمایز از هم می‌باشند؛ بنابراین، آوردن عبارت شرکت سرمایه پذیر بهترین عنوان برای استفاده در خصوص شرکت‌های فرعی می‌باشد که به صورت جامع و مانع شامل هر دو عنوان تابعه و وابسته می‌باشد.

۲-۱- تعریف شرکت سرمایه پذیر:

در خصوص شرکت‌های سرمایه پذیر یا فرعی، اصطلاحات متعددی به کار برده شده است و بعضاً نیز، در بیان آن، بین اصطلاحات مذکور تفکیکی به وجود نیامده است. (صیقلی - علی خانی مهرجردی، همان منبع: ۱۳ - حنفی زاده - شفیعی نیک آبادی، همان منبع: ۱۴)

در حقوق آمریکا در قانون شرکت‌های هلدینگ خدمات عمومی قانون گزار آمریکا دو اصطلاح تابعه (subsidiary) و وابسته (affiliate) را برای اینگونه شرکت‌ها استفاده نموده است

در حقوق تجارت فرانسه، قانون‌گذار این کشور برای شرکت دارنده سرمایه در شرکت دیگر، دو عنوان در نظر گرفته است؛ اگر، میزان سرمایه یک شرکت در شرکت دیگر بیش از پنجاه درصد باشد؛ این شرکت دارنده به عنوان شرکت مادر شناخته شده است و اگر سرمایه شرکت دارنده بین ۱۰ تا ۵۰ درصد باشد؛ این نوع شرکت را شرکت هلدینگ نام برده است (رضائی، ۱۳۹۵: ۱۵۶) به نظر می‌رسد که قانون‌گذار فرانسه از این حیث، بین شرکت مادر با هلدینگ تفاوت قایل شده؛ بدون اینکه بخواهد شرکت فرعی را به نایب و وابسته تفکیک کند.

در حقوق ایران با توجه به نبود قانونی خاص و مشخص در این خصوص، هر دو عبارت مذکور بوسیله حقوق دانان و یا در علم مدیریت و اقتصاد بوسیله اساتید رشته مربوطه مورد استفاده قرار گرفته است (حنفی زاده - شفیعی نیک آبادی، همان منبع: ۱۴) بدون اینکه تفکیکی بین این دو نوع شرکت در نظر گرفته باشند واکثراً عبارت شرکت فرعی را مورد استفاده قرار داده اند؛ شاید، از نظر لغوی خیلی نتوان بین عبارت وابسته و تابع تفاوت قائل شد؛ چرا که، معنای لغوی هر دو اصطلاح انگلیسی فوق‌الاشاره به یکدیگر نزدیک بوده و در ترجمه هر دو عبارت معنای وابسته به چشم می‌خورد (فرهنگ اصطلاحات حقوقی انگلیسی نشر موسسه نشر یلدا). در بند ۲۲ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران، قانون گزار از عبارت شرکت سرمایه پذیر استفاده نموده است بدون آن که شرکت سرمایه پذیر را تعریف نماید.

در ماده ۲۲۶ پیش نویس لایحه اصلاح قانون تجارت، شرکت تجارتي که به طرق پیش بینی شده در اساسنامه و یا به هر نحو دیگر از قبیل کسب اکثریت مدیران، تحت کنترل شرکت دیگری باشد؛ شرکت تابع یا فرعی تعریف شده است؛ اگرچه، کمتر از پنجاه درصد (۵۰) سرمایه آن به شرکت کنترل کننده تعلق داشته باشد؛ بنابراین، هر شرکتی که از طرق مذکور، کنترل شرکت دیگر را در دست دارد؛ شرکت مادر گفته شده است و در ذیل همین ماده مقرر گردیده است:

«شرکتی که به هر حوز قبیل داشتن حداقل یک مدیر در شرکت و یا سهامداری عمده تحت نفوذ قابل ملاحظه شرکت دیگر باشد، شرکت وابسته نامیده می‌شود.»

بنابراین، با توجه به تعریف ارائه شده از شرکت وابسته و مقایسه آن با شرکت تابعه می‌توان گفت بر اساس پیش نویس لایحه فوق، تهیه کنندگان آن بین رابطه شرکت‌های تابعه و مادر و همچنین شرکت‌های وابسته با شرکت دارنده آن تفاوت قائل شده اند؛ اگرچه، تعریف شرکت وابسته در این ماده ممکن است تداعی کننده ی اسم شرکت مادر برای شرکت‌های وابسته هم باشد؛ به عبارت دیگر؛ شاید بتوان استدلال کرد که با توجه به آوردن تعریف هر سه عنوان در یک ماده قانونی، منظور تهیه کنندگان پیش نویس این بوده که شرکت‌های وابسته و تابعه از شرکت‌های زیرمجموعه شرکت‌های مادر می‌باشد؛ وگرنه، دلیلی در آوردن هر سه عنوان در یک ماده وجود نداشت که در این صورت، باید گفت متن ماده فوق مخصوصاً در رابطه با تعریف شرکت مادر به درستی تدوین نشده است؛ چراکه، در ماده فوق تهیه کنندگان در تعریف شرکت مادر به تعریف شرکت تابعه اشاره و متعاقباً با لحاظ تعریف مذکور، شرکت مادر را معرفی کرده اند؛ ولی، با عنایت به تعریف ارائه شده برای هر دو شرکت، می‌توان دریافت که با توجه به قوانین فعلی کشور در خصوص رابطه ی شرکت وابسته با شرکت دارای سهام عمده و یا دارای یک مدیر (مادر)، نمی‌توان اهداف مدنظر برای شرکت هلدینگ را در نظر گرفت؛ اگرچه، با تعریف ارائه شده در بند ۲۲ ماده ۱ ق.ب.ا.ج.ا.۱.۱. انطباق دارد؛ ولی، موسسین یک شرکت هلدینگ که با هدف کنترل شرکت سرمایه پذیر مبادرت به تاسیس شرکت می‌نمایند؛ بعید است که بخواهند شرکت سرمایه پذیر در قالب شرکت وابسته تاسیس کنند؛ شاید، با عنایت به تعریفی که از شرکت‌های سرمایه گذاری

ارائه شد؛ بتوان گفت که با توجه به تعریف ارائه شده، شرکت‌هایی که در شرکت وابسته دارای یک مدیر و یا سهام عمده می‌باشند؛ با عنوان شرکت سرمایه گذاری بیشتر سنخیت دارند.

۲- مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال شرکت سرمایه پذیر: برای بررسی مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال شرکت سرمایه پذیردوا به بررسی این مسئولیت در حقوق سایر کشورها و سپس به بررسی این مسئولیت در حقوق ایران خواهیم پرداخت.

۱-۲- نگاهی به حقوق سایر کشورها: در حقوق سایر کشورها در این خصوص نگاه متفاوتی وجود دارد در حقوق انگلیس در خصوص مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال شرکت فرعی ضمن وجود اصل مسئولیت شخص حقوقی در قبال اعمال خود، استثنائاتی بر این امر وارد شده است؛ بنابراین، قاعده کلی در حقوق انگلیس به استناد قاعده شخصیت حقوقی مجزا (separate legal personality) بر مسئولیت انحصاری شخص حقوقی در مقابل اعمال خود استوار می‌باشد که این امر در پرونده salomon.V. salomon به عنوان قاعده کلی در حقوق انگلیس پذیرفته شده است؛ در این پرونده، سالومون در ابتدا کسب و کار خود را در تولید چکمه به صورت انفرادی انجام می‌داد که این کسب و کار را به یک شرکت به نام سالومون با مسئولیت محدود که از اعضای خانواده وی تشکیل شده بود؛ انتقال داد؛ بهای چنین انتقالی از طریق سهام و اوراق قرضه و با ضمانت بر روی دارایی‌های شرکت به سالومون پرداخت شد؛ متعاقباً، شرکت سالومون ورشکست شد؛ بنابراین، در این مرحله با توجه به تضمین ایجاد شده برای سالومون، ایشان در قبال طلبکاران عادی (بدون وثیقه) مقدم تلقی گردید؛ در نتیجه، چیزی از عواید انحلال شرکت به سایر طلبکاران تعلق نمی‌گرفت؛ مدیر تصفیه شرکت، برای خلاصی از این وضع، از طرف طلبکاران دیگر، ادعای ساختگی بودن شرکت را مطرح نمود و اعلام داشت که شرکت سالومون نماینده خود سالومون است و بر همین اساس، مدعی شد که سالومون خود مسئول بازپرداخت بدهی‌های شرکت به طلبکاران می‌باشد؛ در واقع، مدیر تصفیه مدعی بود که شخصیت شرکت سالومون با مسئولیت محدود از شخصیت خود سالومون جدا نیست؛ دادگاه استیناف با این استدلال که علیرغم اینکه شرکت وفق قوانین آن زمان شرکت‌ها (قانون سال ۱۸۶۲)، تشکیل شده است؛ ولی، شرکت را صوری تشخیص و خود سالومون را در قبال بدهی‌های شرکت مسئول شناخت؛ رای دادگاه استیناف مورد اعتراض واقع و مجلس اعیان با الغاء حکم دادگاه استیناف به اتفاق آرا رای داد که از آنجایی که شرکت به درستی تشکیل شده است؛ بنابراین، یک شخص مستقل با حقوق و تعهدات متناسب با خودش است؛ بنابراین، قاعده حجاب شرکتی بین شرکت و صاحبان و کنترل کنندگان آن ایجاد شد و این قاعده در چند پرونده دیگر نیز از قبیل پرونده Macaura v lee v lee & air farming ltd و Northern. Assurance Co اعمال شد. بر اساس این قاعده یک شرکت دارای شخصیت حقوقی مجزا و مستقل از هویت سهامداران خود است؛ بنابراین، هرگونه حقوق و تعهدات یک شرکت از حقوق سهامداران آن جدا است؛ البته، مثل هر قاعده‌ای این قاعده نیز بدون استثنا نبوده که یکی از این استثناها مربوط به شرکت گروهی یا در واقع در رابطه با روابط بین شرکت‌های هلدینگ با شرکت‌های زیر مجموعه خود بود.

<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/business-law/adams-v-cape.phd>)

یکی از موارد استثناء در پرونده Adams v cape industries plc رخ داد. cape industries plc یک شرکت ثبت شده در انگلستان بود که در آفریقای جنوبی به استخراج آزیست (نوعی مواد سمی) مشغول بود؛ محصولات این شرکت در ایالات متحده آمریکا از طریق شرکت‌های تابعه آن به بازار عرضه می‌شد که در آنجا تعدادی از کارگران شرکت در اثر استنشاق آزیست به بیماری مبتلا شدند و پس از طرح دعوا در آمریکا بر علیه شرکت هلدینگ کیپ حکم محکومیت گرفتند و متعاقب آن کارگران در جهت اجرای حکم علیه شرکت، در

دادگاه‌های انگلیس اقدام کردند؛ در این خصوص استدلال شد که اولاً شرکت کیپ و شرکت‌های تابعه در واقع یک واحد اقتصادی هستند که باید توسط قانون به عنوان یک واحد در نظر گرفته شود؛ دوم اینکه شرکت‌های تابعه در واقع نمایندگان شرکت اصلی بودند و برای آن قرارداد می‌بستند در نتیجه با لحاظ واحد برای مجموعه شرکت کیپ در مقابل اقدامات شرکت‌های سرمایه پذیر مسئول شناخته شد.

(<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/company-law/the-separate-entity-principle.php>)

در پرونده North west H. v back house استدلال می‌شود که کنار گذاشتن قاعده کلی شخصیت مجزا، صرفاً در سه حالت امکان پذیر است ۱- در جاییکه شرکت ساختگی است ۲- در مواردی که شرکت به عنوان ابزاری برای فرار از زیر بار مسئولیت تشکیل شده است ۳- در مواردی که لازم است به نفع عدالت، شخصیت حقوقی مستقل و مجزا برای شخص حقوقی کنار گذاشته شود. برخی نیز با استناد به بی‌مبالاتی و نقض وظیفه مراقبت استدلال کرده اند که شرکت مادر می‌تواند در صورت داشتن وظیفه مراقبت و کوتاهی و بی‌مبالاتی در این امر در قبال شرکت فرعی خود مسئول تلقی شود. در پرونده *connelly v Rtz*، کلنی در نامیبیا برای شرکت تابعه RTZ کار می‌کرده که بعداً به دلیل آلوده شدن به اورانیوم دچار بیماری شد و دعوایی بر علیه شرکت RTZ در انگلستان مطرح کرد؛ اگرچه *connelly* دعوای خود را ادامه نداد؛ ولی، مجلس اعیان رای داد که *connelly* می‌تواند در انگلیس که محل اقامت شرکت مادر بود؛ دعوای خود را مطرح نماید.

(Sward.co.uh/connelly.V.RTZ)

با توجه به موارد فوق باید گفت که در حقوق انگلیس امکان مسئول تلقی کردن شرکت هلدینگ در قبال اعمال شرکت سرمایه پذیر در مجموع از طرف دادگاه پذیرفته نشده است و موارد استثنای اعلامی نیز، در واقع دارای مبنای مسئولیتی غیر از رابطه شرکت مادر با شرکت سرمایه پذیر دارد؛ به عبارت دیگر، برای مثال در بحث بی‌مبالاتی، هر شخص بی‌مبالات دیگری نیز ممکن است در قبال رفتار خود مسئول باشد و این مسئولیت نه از بابت اعمال و تعهدات شرکت سرمایه پذیر، بلکه، از بابت بی‌مبالاتی خود شرکت مادر می‌باشد. برخی از نویسندگان با استفاده از مسئولیت ناشی از فعل کارگران و زيردستان، سواستفاده از حق و اختفاء و پوشش، سعی نموده اند که در حقوق فرانسه و بلژیک برای شرکت‌های مادر در قبال وظایف و تعهدات شرکت سرمایه پذیر مسئولیت در نظر بگیرند؛ (رضائی، همان منبع: صص ۱۶۲-۱۶۳-۱۶۴) با این وجود به نظر می‌رسد که این موارد و رای بحث مسئولیت شرکت مادر در قبال اعمال شرکت سرمایه پذیر بوده و اساساً از مبنایی متفاوت از آن تبعیت می‌کند؛ بطوریکه، این موارد را می‌توان به تمامی اشخاص تسری داد و آنرا مختص رابطه‌ی بین شرکت مادر و سرمایه پذیر ندانست. ضمن اینکه، همانطوریکه اشاره شد؛ به نظر می‌رسد قانونگذار فرانسه بین شرکت مادر با هلدینگ تفاوت قائل گردیده است.

۲-۲- مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال تعهدات شرکت سرمایه پذیر در حقوق ایران

همانطوریکه اشاره شد؛ در قوانین ایران، قانونگذار در خصوص مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال اعمال و تعهدات شرکت سرمایه پذیر نص صریحی ندارد و قاعده کلی در این خصوص استقلال شخصیت شرکت هلدینگ از شرکت سرمایه پذیر است و اتفاقاً، یکی از مزایای شرکت‌های مادر که موجب تشویق اشخاص به تشکیل آن می‌گردد؛ فقدان مسئولیت شرکت مادر در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر است؛ در این خصوص، با عنایت به فقدان نص صریح در خصوص موضوع، باید بر اساس قالب شرکت سرمایه پذیر، مسئولیت شرکت هلدینگ را به عنوان سهام دار و یا صاحب سهم شرکت در شرکت سرمایه پذیر مورد بررسی قرار داد؛ همانطوریکه در بحث مربوط به شرکت‌های سرمایه پذیر اشاره شد؛ برخلاف شرکت‌های مادر، به نظر می‌رسد شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب انواع شرکت‌های مطرح در قانون تجارت قابل تاسیس باشند؛ اگرچه، تشکیل شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب شرکت‌های اشخاص و مختلط به دلیل مغایرت با اهداف شرکت‌های هلدینگ

ممکن است باعث ایجاد مسئولیت برای شرکت‌های هلدینگ گردد؛ با این وصف، به غیر از مغایرت در اهداف، از نظر قانونی، ممنوعیتی در تشکیل شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب انواع احصاء شده ی شرکت‌های تجاری در قانون تجارت و سایر قوانین دیده نمی‌شود؛ بنابراین فرض، باید بین شرکت‌های مختلف به شرح زیر تفکیک قائل شد:

۱-۲-۲ - مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت سرمایه پذیر سهامی

در شرکت‌های سرمایه پذیر سهامی، شرکت هلدینگ در واقع سهامدار تلقی می‌شود در قوانین ایران، قانونگذار در خصوص مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال اعمال و تعهدات شرکت سرمایه پذیر نص صریحی ندارد و قاعده کلی در این خصوص استقلال شخصیت شرکت هلدینگ از شرکت سرمایه پذیر است و اتفاقاً، یکی از مزایای شرکت‌های مادر که موجب تشویق اشخاص به تشکیل آن می‌گردد؛ فقدان مسئولیت شرکت مادر در قبال تعهدات شرکت‌های سرمایه پذیر است؛ در این خصوص، با عنایت به فقدان نص صریح در خصوص موضوع، باید بر اساس قالب شرکت سرمایه پذیر، مسئولیت شرکت هلدینگ رابه عنوان شریک شرکت سرمایه پذیر مورد بررسی قرار داد؛ همانطوریکه در بحث مربوط به شرکت‌های سرمایه پذیر اشاره شد؛ برخلاف شرکت‌های مادر، به نظر می‌رسد شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب انواع شرکت‌های مطرح در قانون تجارت قابل تاسیس باشند؛ اگرچه، تشکیل شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب شرکت‌های اشخاص و مختلط به دلیل مغایرت با اهداف شرکت‌های هلدینگ، ممکن است باعث ایجاد مسئولیت برای شرکت‌های هلدینگ گردد؛ با این وصف، به غیر از مغایرت در اهداف، از نظر قانونی ممنوعیتی در تشکیل شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب انواع احصاء شده ی شرکت‌های تجاری در قانون تجارت و سایر قوانین دیده نمی‌شود؛ البته، برخی از نویسندگان سعی کرده اند تا با مراجعه به قواعد کلی، برای شرکت‌های هلدینگ مسئولیتی در نظر بگیرند و در این راستابه قاعده سواستفاده از حق، مسئولیت مدنی ناشی از فعل غیر، مسئولیت ناشی از مالکیت یا کنترل شرکت تابعه و نادیده گرفتن ساختارها و ارکان شرکت سرمایه پذیر اشاره نموده اند و بطور کل استدلال کرده اند که در صورت وجود موارد فوق می‌توان شرکت هلدینگ را در قبال اعمال شرکت سرمایه پذیر مسئول دانست. (رضایی، همان منبع: صص ۱۶۹-۱۷۲) با وجود این به نظر می‌رسد که این قواعد کلی با وجود صراحت قانونی در خصوص مسئولیت سهامداران و شرکای انواع شرکت‌های احصاء شده در قانون تجارت نمی‌تواند مبنای تشخیص مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر باشد؛ بنابراین فرض، باید بین شرکت‌های مختلف به شرح زیر تفکیک قائل شد:

۱-۲-۲-۱ - مسئولیت صاحبان سهام در شرکت‌های سهامی: ماده ۱ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مقرر داشته است: « شرکت سهامی، شرکتی است که سرمایه ی آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام، محدود به مبلغ اسمی سهام آنهاست.» همانطوریکه در این ماده قانون گزار صراحتاً مقرر داشته است؛ مسئولیت صاحبان سهام در شرکت‌های سهامی اعم از عام و خاص صرفاً محدود به مبلغ اسمی سهام آنهاست؛ در واقع به محض تشکیل، شرکت دارای شخصیت حقوقی می‌گردد و رابطه میان اشخاص عضو شخصیت حقوقی و اموالی که موسسان به عنوان سرمایه به موسسه یا شرکت در شرف تاسیس وارد ساخته اند؛ قطع شده و دارایی آن‌ها تبدیل به سهام می‌گردد؛ (پاسبان، ۱۳۹۵: ۳۲) به عبارتی دیگر با تشکیل شرکت دارایی شرکت از دارایی شرکا تفکیک می‌گردد و در نتیجه حقوق و تکالیف شرکت از حقوق و تکالیف شرکا مستقل می‌باشد (حسن زاده، ۱۳۹۶: ۴۷)؛ بنابراین، اگر شرکت سرمایه پذیر سهامی در قبال اشخاص ثالث متعهد شده باشد؛ طلبکار یا متعهد له صرفاً می‌تواند به خود شرکت مراجعه و اگر اموال شرکت تکافوی تعهدات در قبال شخص ثالث را نکند؛ در این صورت، دو فرض متصور خواهد بود؛ فرض اول اینکه شرکت هلدینگ به عنوان سهامدار شرکت سرمایه پذیر، مبلغ اسمی سهامی را که خریداری و یا در زمان پذیره

نویسی تعهد نموده؛ پرداخته باشد که در این صورت، تحت هیچ شرایطی شخص ثالث نمی‌تواند از بابت تعهدات شرکت سرمایه پذیر به شرکت هلدینگ مراجعه نماید. فرض دوم این است که شرکت هلدینگ مبلغ اسمی سهام خود را پرداخت نکرده باشد که در این صورت، شخص ثالث در صورت عدم تکافوی دارایی‌های شرکت سرمایه پذیر می‌تواند صرفاً به میزان مبلغ اسمی که شرکت هلدینگ مکلف به پرداخت آن به شرکت سرمایه پذیر می‌باشد؛ به شرکت هلدینگ مراجعه نماید؛ البته، برخی از نویسندگان با استناد به ماده ۱۴۳ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت ضمن تاکید بر استقلال دارایی شرکت از شریک و عدم مسئولیت شرکا در قبال تعهدات شرکت، اعلام داشته اند که در موارد ورشکستگی شرکت، ممکن است مدیران شرکت در قبال دیون و تعهدات آن مسئول باشند (اسکینی، ۱۳۷۵، جلد اول: ۵۲). بی تردید باید گفت که مبنای این مسئولیت صرفاً سهام دار بودن مدیر نمی‌باشد؛ بلکه، این مسئولیت ناشی تصور احتمالی مدیر در اداره درست شرکت می‌باشد و در واقع قانونگذار خواسته تا مدیری که در یک شرکت مسئولیتی برعهده می‌گیرد؛ نهایت تلاش خود را در اداره بهتر آن بکار گیرد.

۲-۲-۲- مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت سرمایه پذیر با مسئولیت محدود

در خصوص مسئولیت شرکاء شرکت با مسئولیت محدود، قانونگذار در ماده ۹۴ ق.ت. مقرر داشته است: «شرکت با مسئولیت محدود شرکتی است که بین دو یا چند نفر برای امور تجاری تشکیل شده و هر یک از شرکا بدون اینکه سرمایه به سهام یا قطعات سهام تقسیم شده باشد فقط تا میزان سرمایه خود در شرکت مسئول قروض و تعهدات شرکت است.» همانطوریکه در این ماده قانونگذار مقرر داشته است؛ در شرکت‌های با مسئولیت محدود نیز به مانند شرکت‌های سهامی، مسئولیت شرکای شرکت، به میزان سرمایه خود در شرکت می‌باشد (حقیقت- سوری، ۱۳۹۹: ۲۳۲)؛ حتی، برخی از نویسندگان عنوان مسئولیت محدود را به معنی عدم مسئولیت شرکا در قبال دیون و تعهدات شرکت اعلام داشته اند (کاویانی، ۱۳۹۸: ۲۷۶)؛ بنابراین، اگر شرکت سرمایه پذیری به صورت مسئولیت محدود تشکیل شود؛ در این صورت، شرکت هلدینگ در قبال اعمال و تعهدات شرکت سرمایه پذیر با مسئولیت محدود، صرفاً به میزان سرمایه‌ای که در شرکت آورده مسئول خواهد بود؛ بنابراین، اگر شرکت هلدینگ به عنوان شریک یک شرکت سرمایه پذیر با مسئولیت محدود، وفق ماده ۹۶ ق.ت. سرمایه خود اعم از نقدی و یا غیر نقدی را تادیه و تقدیم کرده باشد و متعاقب آن، شرکت سرمایه پذیر بنا به هر دلیلی تعهداتی را در قبال اشخاص ثالث داشته باشد و دارایی‌های آن کفاف تعهداتش نباشد؛ در این صورت، شخص ثالث به هیچ وجه حق مراجعه به شرکت هلدینگ را صرفاً به دلیل اینکه شریک شرکت سرمایه پذیر است؛ نخواهد داشت؛ به عبارت دیگر، یکی از امتیازات عمده شرکت با مسئولیت محدود برای شرکای خود این است که مسئولیت شرکاء در این قبیل شرکت‌ها محدود به میزان آورده ی آنهاست (ستوده تهرانی، ۱۳۹۸، جلد دوم: ۳۱۰)؛ بنابراین و مستنبط از مطالب فوق و با توجه به نبود نص صریح قانونی در خصوص رابطه شرکت هلدینگ با شرکت سرمایه پذیر، باید با مراجعه به قاعده کلی استقلال شخصیت شرکت از شرکا باید گفت که اگر مسئولیتی متوجه شرکت سرمایه پذیر با مسئولیت محدود گردد؛ شرکت هلدینگ آن صرفاً به میزان آورده خود در این شرکت مسئولیت دارد.

۲-۲-۳- مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت سرمایه پذیر شرکت تضامنی و شرکت نسبی

همانطوریکه اشاره شد این دو نوع شرکت از شرکت‌های اشخاص می‌باشند؛ در ماده ۱۶ قانون تجارت قانونگذار در خصوص مسئولیت شرکاء شرکت تضامنی مقرر داشته است: «شرکت تضامنی شرکتی است که تحت اسم مخصوص برای امور تجاری بین دو یا چند نفر با مسئولیت تضامنی تشکیل می‌شود؛ اگر دارایی شرکت برای تادیه تمام قروض کافی نباشد هر یک از شرکاء مسئول پرداخت تمام قروض شرکت است»

در ماده ۱۸۳ ق.ت. در تعریف شرکت نسبی و بیان مسئولیت شرکاء این نوع شرکت مقرر شده است: «شرکت نسبی شرکتی است که برای امور تجاری در تحت اسم مخصوصی بین دو یا چند نفر تشکیل و مسئولیت هر یک از شرکاء به نسبت سرمایه‌ای است که در شرکت گذاشته.» همانطوریکه قبلاً اشاره شد؛ در این دو نوع شرکت، مسئولیت شرکاء در قبال دیون و تعهدات شرکت به صورت تضامنی است؛ با این تفاوت که در شرکت‌های تضامنی مسئولیت شرکاء در مقابل اشخاص ثالث به نسبت تمام دیون و قروض می‌باشد؛ ولی، در شرکت نسبی این مسئولیت تضامنی به نسبت سرمایه‌ای است که در شرکت گذاشته است. بدیهی است که شرکت‌های تضامنی و نسبی با عنایت به مسئولیت تضامنی که متوجه شرکاء آن می‌باشد؛ شرکت سرمایه پذیر مناسبی برای شرکت‌های هلدینگ تلقی نمی‌شوند؛ با این وجود، چون در قانون منعی در این خصوص وجود ندارد و تعریف ارائه شده در بند ۲۲ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران نیز از عنوان شرکت سرمایه پذیر نامبرده و شرایط خاصی برای آن در نظر نگرفته است و از طرفی، در قوانین و ضوابط مربوط به سازمان بورس، از جمله دستورالعمل‌های مصوب سازمان نیز، شرایط خاصی در تعاریف ارائه شده برای شرکت‌های فرعی (وابسته و تابعه) که مانع از تشکیل اینگونه شرکت‌ها در قالب تضامنی و نسبی باشد؛ دیده نمی‌شود؛ فلذا، می‌توان استدلال کرد که از دید صرف حقوق، منعی برای تشکیل شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب شرکت‌های تضامنی و نسبی وجود ندارد و نتیجه اینکه، اگر شرکت سرمایه پذیری در قالب این دو نوع شرکت تشکیل شود، بحث مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال قروض و تعهدات اینگونه شرکت‌ها مشمول مواد ۱۱۶ و ۱۸۳ قانون تجارت بوده و در صورت عدم تکافوی دارایی‌های شرکت سرمایه پذیر در قبال دیون و تعهدات آن، بی تردید شرکت هلدینگ به عنوان شریک شرکت به دلیل تضامنی بودن مسئولیت، در قبال اشخاص ثالث مسئول خواهد بود؛ به عبارت دیگر، اگرچه قانون گزار برای شرکت‌های تضامنی و نسبی شخصیت حقوقی مستقل از شرکا در نظر گرفته است؛ ولی، بنابر گفته برخی از نویسندگان این استقلال کامل نیست (اسکینی، همان منبع: ۱۵۱) و طبق قانون شرکای شرکت‌های تضامنی و نسبی ممکن است در قبال دیون و تعهدات شرکت مسئول واقع گردند؛ به عبارت دیگر، با وجود اینکه با پذیرش نهادی به نام شخصیت حقوقی، مسئولیت‌ها و تعهدات شخص حقوقی تنها متوجه آن شخص می‌گردد و اعضا شرکت مصون از تعرض بستانکاران هستند؛ این وجود، در خصوص این دو نوع شرکت از این قاعده عدول شده است (پاسبان، همان منبع: ۴۱۰)؛ بنابراین، اگر شرکت تضامنی یک شرکت سرمایه پذیر باشد و یکی از شرکای آن یک شرکت هلدینگ باشد؛ در نتیجه ممکن است در قبال دیون و تعهدات شرکت سرمایه پذیر مسئول واقع گردد و فقط برای این مسئولیت بایستی شرایط قانونی مقرر قانون تجارت رعایت گردد. بنابر گفته برخی از حقوق دانان، همانطور که شریک ضامن در حدود دارایی خود مسئول تعهدات شرکت تضامنی است شخص حقوقی نیز دارای دارایی جداگانه می‌باشد که تا حدود آن مسئول تعهدات شرکت تضامنی است. (ستوده تهرانی، ۱۳۹۸، جلد اول: ۲۲۵)

۴-۲-۲- مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت سرمایه پذیر مختلط

در خصوص شرکت‌های مختلط با عنایت به اینکه طبق مواد ۱۴۴ و ۱۶۴ ق.ت. مدیریت شرکت‌های مختلط اعم از سهامی و غیر سهامی بر عهده شرکاء ضامن می‌باشد؛ فلذا، با توجه به اینکه شرکت‌های هلدینگ در شرکت‌های سرمایه پذیر نقش کنترلی دارند که از طریق در اختیار گرفتن اکثریت اعضاء هیات مدیره شرکت انجام می‌شود؛ در نتیجه، با فرض تشکیل شرکت سرمایه پذیر در قالب شرکت‌های مختلط سهامی و غیر سهامی، شرکت هلدینگ برای اینکه بتواند اکثریت کنترلی هیات مدیره شرکت سرمایه پذیر را در اختیار بگیرد؛ فقط، باید در قالب شریک ضامن در این نوع شرکت‌ها وارد شود تا از طریق در اختیار گرفتن مدیریت شرکت بتواند آن را کنترل نماید؛ با این وصف، باید مسئولیت شرکاء ضامن در قبال قروض و تعهدات شرکت را مورد بررسی قرار داد. در خصوص مسئولیت شرکای ضامن در شرکت‌های مختلط

باید گفت که این نوع مسئولیت از مسئولیت شرکای شرکت‌های تضامنی تبعیت می‌کند و در نتیجه مسئولیت این شرکا در این نوع شرکت‌ها محدود به آورده ی آن‌ها نمی‌باشد (پاسبان، همان منبع: ۴۵۱) در ماده ۱۴۱ قانون تجارت، قانونگذار پس از تعریف شرکت مختلط غیر سهامی در قسمت پایانی این ماده مقرر داشته است: «... شریک ضامن مسئول کلیه قروضی است که ممکن است علاوه بر دارایی شرکت پیدا شود...» در خصوص شرکت‌های مختلط سهامی نیز ماده ۱۶۲ ق.ت. در قسمت پایانی ماده مقرر داشته است:

«... شریک ضامن کسی است که سرمایه او به صورت سهام در نیامده و مسئول کلیه قروضی است که ممکن است علاوه بر دارایی شرکت پیدا شود در صورت تعدد شریک ضامن مسئولیت آن‌ها در مقابل طلبکاران بر روابط آن‌ها بر یکدیگر تابع مقررات شرکت تضامنی خواهد بود.» همانطوریکه ملاحظه می‌شود در دو ماده فوق، قانونگذار مسئولیت شرکاء ضامن را به مانند شرکت‌های تضامنی در نظر گرفته است و در صورت عدم تکافوی دارایی شرکت در قبال قروض و تعهدات آن، شرکاء ضامن مسئول پرداخت کل قروض و تعهدات در مقابل اشخاص ثالث خواهند بود؛ بنابراین، براساس قاعده کلی مقرر در مواد مذکور اگر شریک یک شرکت مختلط اعم از سهامی یا غیر سهامی مسئول واقع شود و اموال آن شرکت پاسخ‌گویی دیون و تعهدات شرکت نباشد؛ طلبکاران می‌توانند فقط به شرکای ضامن مراجعه نمایند و مراجعه به شرکای غیر ضامن فقط زمانی امکان‌پذیر است که شریک آورده خود را بطور کامل تادیه نکرده باشد (خزاعی، ۱۹۹۰: ۱۳۹۴-عرفانی، ۱۳۹۸: ۲۰۶) اگر شرکت سرمایه‌پذیری بصورت شرکت مختلط سهامی و غیر سهامی تشکیل شود و دارایی آن در مقابل قروض و تعهداتش در مقابل اشخاص ثالث کفایت نکند؛ در این فرض، شرکت هلدینگ به عنوان شریک شرکت مختلط مسئول کلیه قروض و تعهدات در قبال اشخاص ثالث خواهد بود بر همین اساس و با توجه به مطالبی که در قسمت مربوط به مزایای شرکت‌های هلدینگ مورد اشاره قرار گرفت و با وصف نبود مانع قانونی در تشکیل شرکت‌های سرمایه‌پذیر در قالب شرکت‌های مختلط، تشکیل دهندگان شرکت هلدینگ تمایل و انگیزه‌ای برای خرید و یا تشکیل شرکت سرمایه‌پذیر در قالب این نوع شرکت‌ها ندارند و در عمل نیز این نوع شرکت‌ها وجود ندارند.

۵-۲-۲- مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت سرمایه‌پذیر تعاونی

قانون بخش تعاون جمهوری اسلامی ایران اصلاحی سال ۱۳۹۳ پس از تعریف شرکت‌های تعاونی در ماده ۱۷ قانون مذکور در خصوص مسئولیت اعضاء در قبال دیون و تعهدات شرکت در ماده ۲۳ خود مقرر داشته است:

«مسئولیت مالی اعضاء در شرکت‌های تعاونی محدود به میزان سهم آنان می‌باشد مگر آنکه در قرارداد ترتیب دیگری شرط شده باشد» همانطوری که اشاره شد؛ شرکت‌های تعاونی به جز شرکت تعاونی سهامی عام که وفق قانون، نوعی شرکت سهامی عام تلقی شده؛ با توجه به اهداف تشکیل این نوع شرکت‌ها که در جهت کاهش هزینه‌های اعضاء و تامین مایحتاج آن‌ها تاسیس می‌گردد؛ بنابراین، خیلی با اهداف گروه شرکتی سازگار نمی‌باشند؛ مع الوصف، با عنایت به نبود منع قانونی، اینگونه شرکت‌ها می‌توانند در قالب شرکت سرمایه‌گذار تشکیل شوند که در این فرض، در بحث مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال قروض و تعهدات شرکت تعاونی سرمایه‌پذیر، ماده ۲۳ فوق‌الاشاره اجرایی خواهد بود در ماده ۸ قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران در خصوص اعضاء شرکت تعاونی مقرر شده است: «عضو در شرکت‌های تعاونی شخصی است حقیقی یا حقوقی غیر دولتی که واجد شرایط مندرج در این قانون بود و ملتزم به اهداف بخش تعاونی و اساسنامه قانونی آن تعاونی باشد»

همانطوری که این ماده نیز صراحت دارد؛ شخص حقوقی مشروط به داشتن شرایط عضویت در تعاونی‌ها می‌تواند عضو تعاونی باشد؛ ولی، این شخص حقوقی حتماً باید، غیر دولتی باشد؛ بنابراین، شرکت هلدینگ اگر در تعریف شرکت دولتی بگنجد؛ نمی‌تواند به عنوان عضو شرکت

تعاونی باشد. در ماده ۹ قانون فوق نیز شرایط عضویت در تعاونی‌ها به شرح ذیل اعلام شده است: شرایط عضویت در تعاونی‌ها عبارت است از ۱- تابعیت جمهوری اسلامی ایران ۲- عدم ممنوعیت قانونی ۳- خرید حداقل سهام مقرر در اساسنامه ۴- درخواست کتبی عضویت و تعهد رعایت مقررات اساسنامه تعاونی ۵- عدم عضویت در تعاونی مشابه با توجه به دو ماده فوق منع قانونی در تشکیل شرکت سرمایه پذیر در قالب تعاونی وجود ندارد؛ در این صورت، مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال قروض و تعهدات این نوع شرکت سرمایه پذیر به مانند شرکت‌های سهامی به میزان آورده ی آن خواهد بود؛ مگر اینکه، در قرارداد ترتیب دیگری مقرر شده باشد؛ بنابراین، اگر در قرارداد شرکت و یا در قرارداد دیگری در خصوص مسئولیت شرکت هلدینگ در قبال قروض و تعهدات شرکت سرمایه گذار تعاونی شرایط دیگری مقرر شده باشد؛ وفق قرارداد برخورد خواهد.

نتیجه گیری

در این مقاله مسدولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر مورد بررسی قرار گرفت که در این راستا اشاره‌ای به حقوق سایر کشورها شد و پس از بررسی نهایتاً نتیجه گرفته شد که در حقوق برخی از کشورها مثل انگلیس و آمریکا با وجود پذیرش اصل استقلال شخصیت حقوقی شرکت‌های سرمایه پذیر از شرکت‌های هلدینگ نهایتاً در برخی از آراء، دادگاه‌ها شرکت‌های هلدینگ را در قبال دیون و تعهدات شرکت‌های سرمایه پذیر مورد پذیرش قرار داده اند با این وجود این یک قاعده کلی نبوده و مستلزم وجود شرایطی می‌باشد که در پرونده North west H. v back house استدلال می‌شود که کنار گذاشتن قاعده کلی شخصیت مجزا، صرفاً در سه حالت امکان پذیر است ۱- در جائیکه شرکت ساختگی است ۲- در مواردی که شرکت به عنوان ابزاری برای فرار از زیر بار مسئولیت تشکیل شده است ۳- در مواردی که لازم است به نفع عدالت، شخصیت حقوقی مستقل و مجزا برای شخص حقوقی کنار گذاشته شود. برخی نیز با استناد به بی‌مبالاتی و نقض وظیفه مراقبت استدلال کرده اند که شرکت مادر می‌تواند در صورت بی‌مبالاتی و نقض وظیفه مراقبت در قبال تعهدات شرکت سرمایه پذیر مسئول واقع گردد. سپس، به بررسی میزان مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت با مسئولیت محدود پرداخته شد و در این قسمت بر اساس انواع شرکت‌ها به تفکیک مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر مورد اشاره قرار گرفت در این مبحث ابتدائاً به بررسی میزان مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر اشاره شد و پس از بررسی نظرات و مواد قانونی و با تصریح به وجود شخصیت حقوقی مستقل شرکت از شرکا و ضمن رد استناد به قواعد عمومی از قبیل قاعده لاضرر نهایتاً استدلال شد که چون در شرکت‌های سهامی مسئولیت شرکا صرفاً به نسبت آورده آن‌ها است؛ بنابراین، در حال حاضر شرکت‌های هلدینگ در قبال دیون و تعهدات شرکت‌های سرمایه پذیر مسئولیتی ندارند.

در قسمت بعد به وضعیت شرکت‌های سرمایه پذیر با مسئولیت محدود اشاره شد و پس از بررسی نتیجه گرفته شد که در این نوع شرکت نیز شرکا صرفاً به نسبت آورده خود در شرکت مسئول بوده؛ فلذا، اگر شرکت سرمایه پذیری در قالب مسئولیت محدود تشکیل شود؛ شرکت هلدینگ، صرفاً به میزان آورده ی خود مسئول بوده و برخی هم از این عنوان با عبارت عدم مسئولیت نامبرده اند. در خصوص مسئولیت شرکت‌های هلدینگ در قبال شرکت‌های سرمایه پذیر تضامنی و نسبی هم ضمن اشاره به فقدان شرایط تاسیس شرکت‌های سرمایه پذیر در قالب این نوع شرکت‌ها نهایتاً اشاره شد که با توجه به مواد قانونی مربوط به شرکت‌های تضامنی و نسبی، با وجود استقلال شخصیت حقوقی شرکت از شرکا، شرکت هلدینگ به عنوان شریک ممکن است در قبال دیون و تعهدات شرکت سرمایه پذیر مسئول واقع گردد. سپس به شرکت‌های مختلط اشاره شد و در این نوع شرکت‌ها با تفکیک شرکای ضامن از شرکای غیر ضامن نتیجه گرفته شد که چون شرکت هلدینگ در این

قبیل شرکت‌ها فقط می‌تواند به عنوان شرکت ضامن وارد شود؛ بنابراین، به مانندشرکای شرکت تضامنی شرکت هلدینگ درقبال دیون و تعهدات شرکت سرمایه پذیر مختلط مسئول دیون و تعهدات این قبیل از شرکت‌ها هم خواهد بود. در رابطه با شرکت هایتعاونی هم اشاره گردید که مسئولیت شرکت‌های هلدینگ درقبال شرکت سرمایه پذیر تعاونی به مانند شرکت‌های سهامی بوده و اصولاً جز به میزان آورده ی خود مسئولیتی ندارد؛ مگر اینکه در قرارداد به ترتیب دیگری توافق شده باشد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

فهرست منابع

- اسکینی، ر. (۱۳۷۵). حقوق تجارت: شرکت‌های تجاری (جلد اول). تهران: انتشارات سمت.
- اسکینی، ر. (۱۳۷۵). حقوق تجارت: شرکت‌های تجاری (جلد دوم). تهران: انتشارات سمت.
- پاسبان، م. (۱۳۹۵). حقوق شرکت‌های تجاری. تهران: انتشارات سمت.
- چاوشی، ب. (۱۳۸۶). بررسی شرکت هلدینگ در حقوق آمریکا. مجله بورس، (شماره ۶۷).
- حسن‌زاده، ح. (۱۳۹۶). شرکت‌های تجاری (جلد اول). تهران: انتشارات خرسندی.
- حنفی‌زاده، پ.، و شفیع‌نیک‌آبادی، م. (۱۳۹۶). شرکت‌های مادر: تعاریف، مفاهیم و ساختارها. تهران: انتشارات ترمه.
- حنفی‌زاده، پ.، و غفوری، س. (۱۳۸۶). عوامل کلیدی در برنامه‌ریزی استراتژیک سیستم‌های اطلاعاتی شرکت‌های سرمایه‌گذار. پژوهش‌نامه اقتصادی، (شماره ۳).
- حییم، س. (۱۳۸۱). فرهنگ معاصر کوچک انگلیسی-فارسی. تهران: انتشارات فرهنگ معاصر.
- خزاعی، ح. (۱۳۹۴). حقوق تجارت (جلد نهم). تهران: انتشارات جنگل.
- راشدی‌اشرفی، ع. (۱۳۸۶). حقوق تجارت کاربردی. تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- رضایی، ع. (۱۳۹۶). مبانی مسئولیت شرکت مادر در قبال شرکت تابع: مطالعه تطبیقی نظام انگلیس و ایران. مجله پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۱ (شماره ۳).
- ستوده‌تهرانی، ح. (۱۳۹۸). حقوق تجارت (جلد اول). تهران: نشر دادگستر.
- ستوده‌تهرانی، ح. (۱۳۹۸). حقوق تجارت (جلد دوم). تهران: نشر دادگستر.
- سجادی‌نیا، م. (۱۳۹۷). استراتژی‌های ارزش‌آفرین در شرکت‌های هلدینگ. تهران: انتشارات ترمه.
- سلطانی، م. (۱۳۹۶). حقوق بازار سرمایه. تهران: انتشارات سمت.
- صقری، م. (۱۳۱۸). حقوق تجارت. تهران: کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

- صقری، م. (۱۳۹۳). حقوق بازرگانی: شرکت‌ها (جلد اول و دوم). تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- صیقلی، م.، و علیخانی مهرجردی، م. (۱۳۹۱). مدیریت هلدینگ‌ها. تهران: انتشارات نوید مهر.
- عابدی فیروزجانی، ا. (۱۴۰۰). نظام‌های حقوقی حاکم بر گروه شرکت‌ها. تهران: انتشارات حقوق یار.
- عرفانی، م. (۱۳۹۸). حقوق تجارت به زبان ساده. تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- عرفانی، م. حقوق تجارت (جلد دوم).
- کاویانی، ک. (۱۳۹۸). حقوق شرکت‌های تجاری: حقوق تجارت ۲. تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- مهدوی، م. (۱۳۸۳). ویژه‌نامه هلدینگ. توسعه مدیریت.